

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Кафедра журналістики

ЖУРНАЛІСТИКА В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для підготовки до практичних занять та самостійної роботи
здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація», спеціальності
С7 «Журналістика»

Одеса

2026

УДК: 341.31:327.5:070(073)

Авторський знак

Ж92

*Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол №4 від 23.04. 2026 р.)*

Укладачі:

*Чубук Олег Леонтійович – старший викладач кафедри журналістики Національного університету «Одеська юридична академія»
(ORCID ID 0000-0001- 8450-158X)*

*Федчун Наталія Олександрівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри журналістики Національного університету «Одеська юридична академія».
(ORCID ID 0000-0002- 9634-5411)*

Рецензенти:

Тодоров Ігор Ярославович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій Ужгородського національного університету;

Дронов Владислав Юрійович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», член Національної спілки журналістів України.

Журналістика в умовах збройних конфліктів : метод. вказівки для підготовки до практичних занять та самостійної роботи здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація», спеціальності С7 «Журналістика» [Електронне видання] / Уклад. : О.Л. Чубук, Н.О. Федчун; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». – Одеса. 2026. – с. – Режим доступу: ...

Методичні вказівки/рекомендації призначені для здобувачів вищої освіти галузі знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація» спеціальності С7 «Журналістика» з метою закріплення лекційного матеріалу та підготовки до практичних занять з дисципліни «Журналістика в умовах збройних конфліктів». Містять завдання до практичних занять та самостійної роботи.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4-6
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН.....	7
ТЕМА 1. ЖУРНАЛІСТИКА ТА ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ: ПОНЯТТЯ, ДОСВІД, СУСПІЛЬНА ЗНАЧУЩІСТЬ, СУЧАСНІ РИЗИКИ ТА ВИКЛИКИ.....	8-11
ТЕМА 2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОБОТИ ЖУРНАЛІСТА В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....	12-14
ТЕМА 3. ПІДГОТОВКА ЖУРНАЛІСТА ДО ВІДРЯДЖЕННЯ В ЗОНУ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....	15-18
ТЕМА 4. ОСОБЛИВОСТІ РЕПОРТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В «ГАРЯЧІЙ ТОЧЦІ».....	19-22
ТЕМА 5. ВИСВІТЛЕННЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	23-26
ТЕМА 6. ЧУТЛИВІ ТЕМИ ПІД ЧАС ВИСВІТЛЕННЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	27-31
ТЕМА 7. ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ЖУРНАЛІСТІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ В "ГАРЯЧИХ ТОЧКАХ".....	32-35
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ.....	36-37
РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ.....	38-41

ВСТУП

Дисципліна «Журналістика в умовах збройних конфліктів» вивчається здобувачами вищої освіти за напрямом магістерської підготовки «Міжнародна журналістика» галузі знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація» на першому курсі навчання.

Метою викладання навчальної дисципліни «Журналістика в умовах збройних конфліктів» є формування у здобувачів вищої освіти уявлення про специфіку репрезентації сучасних збройних конфліктів, окреслити статус журналістів як професійних комунікантів при їх висвітленні; навчити здобувачів подавати хроніку подій, здійснювати аналітичну роботу із застосуванням різноманітних жанрових форм, дотримуючись журналістських стандартів, міжнародних норм, принципів та рекомендацій.

Основними завданнями вивчення дисципліни є надання здобувачам базових знань про характер, специфіку діяльності журналіста у зоні збройного конфлікту, вітчизняного та закордонного досвіду їх висвітлення, специфіки репрезентації сучасних збройних конфліктів, розвинути вміння критично оцінювати матеріали масмедіа на воєнну тематику, сформувати навички підготовки журналістських продуктів в різних жанрах.

Опановування дисципліною «Журналістика в умовах збройних конфліктів» передбачає читання лекцій, проведення практичних занять, самостійної роботи та підсумкового контролю. Особлива увага приділяється питанням розуміння здобувачами вищої освіти особливостей, функцій, принципів, норм, методів, форм, характеру журналістики в умовах збройного конфлікту як особливого різновиду професійної інформаційної діяльності.

Після вивчення дисципліни здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- характер, специфіку діяльності журналіста у зоні збройного конфлікту, вітчизняний та закордонний досвід їх висвітлення;
- специфіку репрезентації сучасних збройних конфліктів;
- предметну область професійної діяльності, розуміти сутність професії журналіста-міжнародника, його відповідальності перед світовим суспільством;

вміти:

- висвітлювати перебіг подій у районах збройних конфліктів;
- готувати медіапродукти різноманітних жанрових форм, дотримуючись журналістських стандартів, міжнародних норм, принципів та рекомендацій;
- фахово аналізувати матеріали масмедіа на воєнну тематику;
- оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, ефективно опрацьовувати та використовувати інформацію для проведення досліджень.

У методичних вказівках стисло подано матеріал з лекційних занять та навчальних видань за напрямком, містяться запитання по темі, завдання до практичних занять і самостійної роботи, теми доповідей і презентацій.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити

ECTS.

Підсумковою формою контролю є екзамен.

Теоретичні заняття забезпечуються шляхом проведення лекцій, практичні заняття передбачають виконання навчальних вправ у складі команд та одноосібно, застосування методу кейс-стаді, а саме вивчення успішних та невдалих прикладів роботи журналістів в «гарячих точках» для розуміння практичних викликів та рішень. При цьому, як передбачається, письмові роботи здобувачі виконуватимуть переважною мірою безпосередньо під час аудиторних занять. Крім того, здобувачі вищої освіти створюватимуть презентації та доповіді.

Також передбачене залучення журналістів-практиків: запрошення гостей для проведення лекцій та майстер-класів.

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти щодо опанування навчальної дисципліни здійснюється відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Критерії оцінювання знань здобувачів:

Оцінка виставляється за національною чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно». При оцінці за основу слід брати повноту і правильність виконання завдань.

1. Оцінка «5» (відмінно) ставиться в тому разі, коли відповідь здобувача правильна, повна, послідовна, логічна; здобувач впевнено володіє фактичним матеріалом з усього курсу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань.

2. Оцінка «4» (добре) ставиться в тому разі, коли відповідь правильна, послідовна, логічна, але здобувач допускає у викладі окремі незначні пропуски фактичного матеріалу вміє застосувати його щодо конкретно поставлених завдань.

3. Оцінка «3» (задовільно) ставиться у тому разі, коли здобувач володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, невірно формулює основні теоретичні положення та причинно-наслідкові зв'язки.

4. Оцінка «2» (незадовільно) ставиться в тому разі, коли здобувач виявляє незнання більшої частини фактичного матеріалу або здобувач відмовляється відповідати на поставлені питання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		Екзамен	залік
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
1-59	Fx	Незадовільно	не зараховано
1-34	F		

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

	Назва теми	Лекцій ні заняття (год.)	Практич ні заняття (год.)	Самостійн а робота (год.)
1.	Журналістика та збройні конфлікти: поняття, досвід, суспільна значущість, сучасні ризики та виклики.	2	2	6
2.	Міжнародно-правові аспекти роботи журналіста в умовах збройного конфлікту.	2	2	6
3.	Підготовка журналіста до відрядження в зону збройного конфлікту.	4	4	8
4.	Особливості репортерської діяльності в «гарячій точці».	4	4	6
5.	Висвітлення збройних конфліктів: жанрово-тематичний аспект.	4	4	8
6.	Чутливі теми під час висвітлення збройних конфліктів.	2	4	8
7.	Психологічна стійкість журналістів, які працюють у «гарячих точках».	2	2	6

Тема 1. ЖУРНАЛІСТИКА ТА ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ: ПОНЯТТЯ, ДОСВІД, СУСПІЛЬНА ЗНАЧУЩІСТЬ, СУЧАСНІ РИЗИКИ ТА ВИКЛИКИ

Методичні вказівки до вивчення теми

Приступаючи до вивчення навчальної дисципліни, варто усвідомити: збройні конфлікти ХХІ століття суттєво відрізняються від воєн попередніх епох, – своєю асиметричністю, гібридністю, насиченістю інформаційної складової та зростаючою роллю медіа, а журналісти, які працюють у цих умовах, стають не лише свідками подій, а й їх потенційними учасниками, позаяк інформація сама по собі є зброєю. Журналістика в умовах збройних конфліктів в структурі міжнародної журналістики є підвидом, спеціалізованою сферою професійної діяльності журналістів, що охоплює збір, перевірку, аналіз, інтерпретацію та поширення інформації про перебіг, причини та наслідки збройних конфліктів у локальному чи міжнародному вимірі.

Основними концепціями і водночас центральними методологічними поняттями журналістики збройних конфліктів є так звані журналістика миру, журналістика війни та конфліктно-чутлива журналістика.

Даний напрямок міжнародної журналістики має достатньо високий рівень небезпеки та суспільної значимості, його змістом, провідними елементами є робота журналіста в умовах підвищеного ризику, що потребує спеціальної підготовки, правовий контекст та етичні дилеми.

Журналістика збройних конфліктів виконує, насамперед, інформаційну, пояснювальну, етичну та меморіальну (сприяє формуванню пам'яті поколінь) функції.

Під час розгляду таких питань, як суспільна значимість, вплив на громадську думку, прийняття політичних рішень, міжнародну солідарність варто зупинитися на найбільш відомих кейсах, зокрема, навести приклади з практики візуальної журналістики, які кардинально змінили публічний дискурс та вплинули на принципові політичні рішення.

Серед викликів та загроз для журналістики збройних конфліктів на сучасному етапі - фізичні ризики, кіберзагрози, недостатня правова захищеність журналістів.

Базовою літературою у вивченні даної та переважної більшості тем курсу для здобувачів стануть такі видання, як «Журналістська діяльність в умовах війни: виклики, дилеми та рішення українських редакцій» [1], «Посібник з безпеки для журналістів. Посібник для репортерів у небезпечних зонах» [2], «Посібник для журналістів про документування міжнародних злочинів» [3], довідник «Міжнародне гуманітарне право» [4] та деякі інші. Також в нагоді їм стануть публікації в наукових журналах та у спеціалізованих виданнях, перелік (з покликаннями) яких наводиться наприкінці даних рекомендацій.

Перелік посилань

1. Журналістська діяльність в умовах війни: виклики, дилеми та рішення

- українських редакцій. Центр демократії та верховенства права. Київ. 2025. 33 с.
2. Посібник з безпеки для журналістів. Посібник для репортерів у небезпечних зонах. International sekretariat. Paris. 151 с.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381168>
3. Посібник для журналістів про документування міжнародних злочинів. Галіфакс : Центр права і демократії, 2022. 41 с.
4. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів / М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, Н.В. Хендель. – 2-ге вид., доповн. – Одеса : Фенікс, 2015. – 92 с.

Практичне заняття 1.1 Журналістика та збройні конфлікти: поняття, досвід, суспільна значущість, сучасні ризики та виклики

ЗАВДАННЯ

1. Підготувати відповіді на теоретичні питання:

- 1) Місце журналістики в умовах збройних конфліктів в структурі міжнародної журналістики;
- 2) Основні поняття та категорії в журналістиці збройних конфліктів;
- 3) Які є основні відмінності між поняттями «журналістика війни» та «журналістика миру»?
- 4) Основні виклики та загрози для журналістики збройних конфліктів на сучасному етапі;
- 5) Наскільки важливим є дотримання журналістом професійних журналістських стандартів під час роботи в умовах збройних конфліктів;

2. Підготуватися до виконання запропонованих викладачем навчальних вправ під час аудиторного заняття та тестування по пройденій темі.

ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ

1. Презентація: «Історичний екскурс щодо журналістики в умовах збройних конфліктів».
2. Есе: «Журналістика збройних конфліктів і збереження національної пам'яті».

Самостійна робота 1.1 Журналістика та збройні конфлікти: поняття, досвід, суспільна значущість, сучасні ризики та виклики

Завдання

1. Прочитати:

- 1) с.с. 12-23. Посібник до навчального курсу щодо безпеки журналістів. Авторський колектив. Рада Європи. 2021.
- 2) с.с. 14-15. Посібник з безпеки для журналістів. Посібник для репортерів у небезпечних зонах. International Sekretariat. Paris. 151 с.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381168>
- 3) с.с. 73-83. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та

рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. - К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. - 118 с.

4) с.с. 5-19. Журналістська діяльність в умовах війни: виклики, дилеми та рішення українських редакцій. Центр демократії та верховенства права. Київ – 2025.

5) Закордонна та українська журналістика часів війни. Веб-сайт. *Українська правда*. URL:

<https://www.pravda.com.ua/podcasts/5dd2899f869d4/2023/06/12/7406526/> (дата звернення 20.07.23).

6) Навчальні матеріали: робота журналіста в гарячих точках. Веб-сайт. *IMI*. URL: <https://imi.org.ua/advice/navchalni-materiali-roboty-jurnalista-v-garyachih-tochkah-videoinfografika-i2351> (дата звернення 10.12.25).

7) Медіа під час війни: Мирослава Гонгадзе про самоцензуру, марафон та відкритість. *Суспільне. культура*. URL: <https://suspilne.media/487876-media-pid-cas-vijni-mirolava-gongadze-pro-samocenzuru-marafon-ta-vidkritist/> (дата звернення 19.07.23).

Рекомендовані джерела:

1. Журналістика воєнного часу: навч.-метод. посіб. для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти галузі знань 06 «Журналістика» спеціальності 061 «Журналістика» / уклад. О.Л. Чубук, Нац.ун-т «Одеська юрид. Академія». Київ: Видавничий дім «Кондор», 2024. 96 с.

2. Журналістська діяльність в умовах війни: виклики, дилеми та рішення українських редакцій. Центр демократії та верховенства права. Київ. 2025. 33 с.

3. Закордонна та українська журналістика часів війни. Веб-сайт. *Українська правда*. URL:

<https://www.pravda.com.ua/podcasts/5dd2899f869d4/2023/06/12/7406526/>

4. Чубук О.Л., Федчун Н.О. Трансформація воєнної журналістики в умовах збройних конфліктів на тлі технологічних змін: досвід російсько-української війни». Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 37 (76) №1 Ч.2 2026 с.с. 442-448; URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2026/1_2026/part_2/66.pdf

5. Чубук О. Л. Особливості застосування стандарту повноти подачі інформації в умовах дії Закону України «Про правовий режим воєнного стану». *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття*: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2023 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Юридика, 2023. Т. 1. С. 710-714. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/eaf32113-09e2-4a55-a2e3-80b0d80765dd>

6. Як висвітлювати військову агресію. Рекомендації медіа експертів. Веб-сайт. *IMI*. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/yak-vysvitlyuvaty-vijskovu-agresiyu-rekomendatsiyi-mediaekspertiv-i42546>

7. Червінчук А. Журналіст в умовах війни: статус комуніканта та професійні

орієнтири. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика Том 33 (72) №6, 2022. С.237-242.

ТЕМА 2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОБОТИ ЖУРНАЛІСТА В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.

Методичні вказівки до вивчення теми

З попередньої теми здобувачі дізналися, наскільки вагомими можуть бути наслідки журналістської діяльності в «гарячій точці», насамперед – через впливовість тих чи інших кореспондентів і медіаорганізацій. Водночас, певній стороні конфлікту останнє може стати не до вподоби – а саме тим, хто не зацікавлений, скажімо, в зупинці війни, або викритті скоєних воєнних злочинів. Таким чином, й без того небезпечна репортерська професія стає дедалі більше zagrożеною, зайвим свідченням чому є зростаюча кількість медійників, які загинули під час виконання професійних обов'язків в районах збройних конфліктів, й особливо в ході висвітлення перебігу широкомасштабного російського вторгнення в Україну.

Отже, час «поговорити» про права, міжнародно-правовий захист журналістів в умовах збройного конфлікту, які, власне, суттєвим чином визначаються їхнім статусом. Права і обов'язки журналістів у зоні збройного конфлікту визначає міжнародне гуманітарне право (МГП) (або міжнародне право збройних конфліктів), більшість норм якого визнані у світі. Базовими документами є Гаазькі конвенції і декларації 1899 і 1907 років (так зване Гаазьке право), Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 року і Додаткові протоколи до них 1977 року (Женевське право), резолюції Генеральної Асамблеї ООН. Крім того, права журналістів у зоні збройного конфлікту безпосередньо закріплені у Конвенції про закони і звичаї суходільної війни (1907 р.), Конвенції про поводження з військовополоненими (1949 р.) і у I Додатковому протоколі до Женевських конвенцій щодо захисту жертв міжнародних збройних конфліктів [1, с.с.15-21]. Разом з тим, МГП не визначає зміст поняття та ознаки журналіста, журналісти не мають особливого статусу в МГП, вони користуються загальним захистом від нападів, який МГП надає цивільним особам. Однак МГП, догівірне і звичаєве, містить спеціальні норми, що відображають приналежність журналістів до певних категорій жертв війни. Більше дізнатися про міжнародно-правовий захист, механізми захисту журналістів у збройних конфліктах і ще багато чого помічного здобувачі можуть із довідника рекомендацій М.М. Гнатовського, Т.Р. Короткого, Н.В. Хендель для працівників ЗМІ «Міжнародне гуманітарне право», в якому міститься доктринальний аналіз правового положення та міжнародно-правового захисту журналістів у період збройних конфліктів, приведені деякі механізми захисту журналістів у період збройних конфліктів [2, с.33-43; 70-74].

Варто також акцентувати на категоріях і професійних ролях журналіста, документах, що посвідчують його особу. Під час лекційних і практичних занять будемо розглядати найбільш типові приклади порушень прав журналістів, роль міжнародних організацій у захисті їхніх прав, відповідні найкращі світові і вітчизняні редакційні практики. Рекомендуємо здобувачам під час самостійної роботи більш детально дослідити сучасні відповідні кейси.

Перелік посилань

1. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. - К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. - 118 с.
2. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів / М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, Н.В. Хендель. – 2-ге вид., до-повн. – Одеса : Фенікс, 2015. – 92 с.

Практичне заняття 2.1 Міжнародно-правові аспекти роботи журналіста в умовах збройного конфлікту.

ЗАВДАННЯ

1. Підготувати відповіді на теоретичні питання:
 - 1) Які основні міжнародні документи регулюють правовий статус журналістів у зоні збройного конфлікту?
 - 2) Чим відрізняється правовий захист військового кореспондента від незалежного (фриланс) журналіста?
 - 3) Які вимоги висуває Міжнародне гуманітарне право до цивільних журналістів, щоб вони зберігали свій статус і захист?
 - 4) У чому полягає значення Женевських конвенцій та Додаткових протоколів 1977 року для журналістів?
 - 5) Що таке «embedded journalism» і які особливості правового статусу має журналіст у такому форматі?
2. Підготуватися до виконання запропонованих викладачем навчальних вправ під час аудиторного заняття та тестування по пройденій темі.

ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ

1. Презентація: «Журналіст як цивільна особа: правовий захист і реальні виклики в сучасних війнах» (з прикладами з України, Сирії, Іраку та аналізом прецедентів порушення МГП)».
2. Доповідь: «Редакційні кодекси безпеки: як світові медіа перетворюють міжнародне право на щоденну практику» (порівняння документів BBC, The New York Times, Reuters та українських медіа).

Самостійна робота 2.1 Міжнародно-правові аспекти роботи журналіста в умовах збройного конфлікту.

Завдання

1. Прочитати:
 - 1) с.с. 15-21 Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. - К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. - 118 с.
 - 2) с.с. 33-43; 70-74 Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів

/ М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, Н.В. Хендель. – 2-ге вид., до-повн. – Одеса : Фенікс, 2015. – 92 с.

3) с.с. 10-13 Посібник з безпеки для журналістів. Посібник для репортерів у небезпечних зонах. International Sekretariat. Paris. 151 с.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381168>

Рекомендовані джерела:

1. Вальяно Р. Посібник для журналістів зі збору та фіксації інформації про міжнародні злочини. *Центр права та демократії*. Галіфакс, Нова Шотландія, Канада.
2. Посібник до навчального курсу щодо безпеки журналістів. Авторський колектив. Рада Європи. 2021.
3. Посібник з безпеки для журналістів. Посібник для репортерів у небезпечних зонах. International Sekretariat. Paris. 151 с.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381168>
4. Земляна І. «Журналіст і (не)безпека. Посібник для журналістів, які працюють в небезпечних умовах». ГО «Інститут масової інформації». Київ. 2016.
5. Червінчук А. Журналіст в умовах війни: статус комуніканта та професійні орієнтири. Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика Том 33 (72) №6, 2022. С. 237-242.
6. Чубук О. «Медійники на російсько-українській війні. Вміст і місце журналістики в нових умовах діяльності». Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. 2022. 2022р. Том 33(72). №5 Ч.2 с. 270-275. Режим доступу: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/5_2022/part_2/45.pdf

ТЕМА 3. ПІДГОТОВКА ЖУРНАЛІСТА ДО ВІДРЯДЖЕННЯ В ЗОНУ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.

Методичні вказівки до вивчення теми

Вивчення попередніх тем цілком здатне спонукати до одного із основних висновків - щодо важливості журналістської діяльності через зростання впливу інформаційної складової війн чи збройних конфліктів. А відтак, пропорційно – щонайменше потенційно – може зростати рівень небезпеки цієї діяльності, оскільки комусь відкритість і об'єктивне висвітлення подій, м'яко кажучи, не потрібні. Додайте до цього певну недосконалість міжнародно-правового захисту журналістів в «гарячих точках». Крім того, варто розуміти: подеколи в тій чи іншій країні, зоні військового протистояння даремно розраховувати на безумовне дотримання норм національного законодавства, так само як можуть не діяти звичні норми і правила. З часом, по завершенні конфлікту - так, військові злочини, очевидно, будуть розслідувані, але почасти останнє здатне бути скоріше моральною сатисфакцією.

Врахування, дослідження фактору особистої безпеки, звісно, є чи не найголовнішим в специфіці журналістської діяльності. Саме по собі поняття «безпека» є багатшаровим, тут мову вести варто не лише про фізичну і цифрову безпеку, й вивчення цієї та наступних тем переконливо це доведе. Ще більш широким і об'ємним є таке поняття, як підготовка до відрядження в зону збройного конфлікту. І тут важко переоцінити значення якісного, оптимального планування поїздки, оскільки існує доволі багато напрямків, про які треба подбати. З огляду на те, що практично кожне відрядження в небезпечну зону є досить індивідуальним і особливим, немає якихось загальних, уніфікованих правил чи методик. Водночас, як слушно йдеться в посібнику Ірини Земляної, подорожі до зон бойових дій чи конфліктів завжди дуже складні, тож вони мають бути ретельно сплановані та підготовлені [1], і з огляду на це вважаємо за доцільне здобувачам особливо уважно вивчити це питання. До речі, чіткого планування і всебічної підготовки потребує не тільки матеріально-технічний аспект, а й - знову ж таки – особиста безпека. Остання ж має починатися з фізичної і моральної підготовки. У вище згаданому посібнику міститься рекомендація ретельно зібрати всю інформацію про місце відрядження, оцінити ймовірні ризики та способи їхнього уникнення, зібрати контакти, що заслуговують на довіру. Окрім цього, варто ретельно продумати так звану процедуру безпеки - детальний план, як діяти в разі загрози. Помічним для здобувачів стане ознайомлення з іншими заходами, яких необхідно вжити перед відрядженням до небезпечної зони, численні поради щодо комунікацій, захисту здоров'я, цифрової безпеки, схем зв'язку, підготування майна, техніки, фінансів, належних паспортно-дозвільних документів тощо [1].

Чимало відповідних корисних порад і рекомендацій для здобувачів містить «Посібник з безпеки для журналістів. Посібник для репортерів у небезпечних зонах» (Розділ 2: Планування і підготовка) [2, с.с. 16-30].

Перелік посилань

1. Земляна І. Робота під PRESSom. Посібник для безпечної повсякденної роботи медійників. Київ: Інститут масової інформації. Open society foundations. 2020. - 148 с.
2. Посібник з безпеки для журналістів. Посібник для репортерів у небезпечних зонах. International Sekretariat. Paris. 151 с.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381168>

Практичне заняття 3.1 Підготовка журналіста до відрядження в зону збройного конфлікту.

ЗАВДАННЯ

1. Підготувати відповіді на теоретичні питання:
 - 1) Чому гасло «Жоден репортаж не вартує життя журналіста» є ключовим для роботи в зоні конфлікту?
 - 2) Які найбільш поширені ризики загрожують журналістам у «гарячих точках»?
 - 3) що являє собою оцінка ризиків і чому вона є базовим етапом підготовки до роботи журналіста в «гарячій точці»?
 - 4) Які знання про історію, культуру та політичну ситуацію потрібні журналістові перед відбуттям у відрядження?
 - 5) Чим небезпечні соціальні мережі для журналіста у зоні бойових дій?
 - 6) Які правила слід враховувати при плануванні маршруту журналістської поїздки в зону конфлікту?
2. Підготуватися до виконання запропонованих викладачем навчальних вправ під час аудиторного заняття.

ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ

1. Доповідь: «Робота журналіста у зоні збройного конфлікту: між професійним обов'язком і особистою безпекою».
2. Презентація: «Від редакційного завдання до роботи на передовій: підготовка журналіста до зони збройного конфлікту».

Самостійна робота 3.1 Підготовка журналіста до відрядження в зону збройного конфлікту.

Завдання

1. Прочитати:
 - 1) с.с. 7-18 Земляна І. Робота під PRESSom. Посібник для безпечної повсякденної роботи медійників. Київ: Інститут масової інформації. Open society foundations. 2020. - 148 с.
 - 2) с.с. 16-30 Посібник з безпеки для журналістів. Посібник для репортерів у небезпечних зонах. International Sekretariat. Paris. 151 с.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381168>
 - 3) с.с. 301-305 Кость С. Журналістика і війна: Навч. посібник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – 414 с.

Рекомендовані джерела:

1. Посібник до навчального курсу щодо безпеки журналістів. Авторський колектив. Рада Європи. 2021.
2. Земляна І. «Журналіст і (не)безпека. Посібник для журналістів, які працюють в небезпечних умовах». ГО «Інститут масової інформації». Київ. 2016.
3. Почапська О. І. (Не)безпека в цифровому світі: навчальний посібник. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2024. 59 с.
4. Елєвтерова А. Цифрова безпека для медійників: чому теза «нікому не потрібні мої дані» небезпечна [Електронний ресурс] // *Медіамейкер*. – URL: <https://mediamaker.me/czyfrova-bezpeka-dlya-medijnykiv-chomu-teza-nikomu-ne-potribni-moyi-dani-nebezpechna-7755/> (дата звернення: 04.01.2025).

Практичне заняття 3.2 Підготовка журналіста до відрядження в зону збройного конфлікту.

ЗАВДАННЯ

1. Підготувати відповіді на теоретичні питання:
 - 1) Якими є основні три складові підготовки журналіста до виконання редакційних завдань у зоні бойових дій чи збройних конфліктів?
 - 2) Значення фізичної журналіста перед поїздкою «на передову» або в «гарячу точку»;
 - 3) Значення морально-психологічної підготовки журналіста перед поїздкою «на передову» або в «гарячу точку»;
 - 4) Які речі обов'язково мають бути у журналіста (мінімальне спорядження) під час роботи у «гарячій точці»?
 - 5) У чому полягає особливий ризик для жінок-журналістів у зоні конфлікту?
2. Підготуватися до виконання запропонованих викладачем навчальних вправ під час аудиторного заняття та тестування по пройденій темі.

ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ

1. Доповідь: «Професійна підготовка журналіста до роботи в зоні збройного конфлікту».
2. Презентація: «Журналіст у «гарячій точці»: правила виживання, професійні стандарти, підготовка до завдання».

Самостійна робота 3.2 Підготовка журналіста до відрядження в зону збройного конфлікту.

Завдання

1. Прочитати:
 - 1) с.с. 30-48 Земляна І. Робота під PRESSом. Посібник для безпечної повсякденної роботи медіаників. Київ: Інститут масової інформації. Open society foundations. 2020. - 148 с.
 - 2) с.с. 306-312 Кость С. Журналістика і війна: Навч. посібник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – 414 с.

Рекомендовані джерела:

1. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. - К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. - 118 с.
2. Журналістська діяльність в умовах війни: виклики, дилеми та рішення українських редакцій. Центр демократії та верховенства права. Київ. 2025. 33 с.
3. Live News - A survival guide for journalists. Brussels: International Federation of Journalists. 2003. 141 p.
4. Підготовка до відряджень у гарячі точки займає чимало часу і вимагає зусиль. *Національна спілка журналістів України.* URL: https://www.facebook.com/watch/?extid=CL-UNK-UNK-UNK-AN_GK0T-GK1C&mibextid=irwG9G&v=614226197223269 (дата звернення 06.07.23).

ТЕМА 4. ОСОБЛИВОСТІ РЕПОРТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В «ГАРЯЧІЙ ТОЧЦІ».

Методичні вказівки до вивчення теми

Попередня тема і тема, до вивчення якої приступають здобувачі, - синкретичні. Направду, подеколи досить важко чітко розділити: «ось це – підготовка, а це – вже безпосередньо «робота в полі». Скажімо, журналіст чи знімальна група ще тільки дістаються до тієї чи іншої країни, як вже виникають певні нові обставини. До прикладу, у вітчизняному аеропорті чи під час пересадки на інший рейс в третій країні надходить звістка про різку зміну обстановки в країні призначення чи районі збройного конфлікту. Отож, важливо, чи передбачено і враховано це під час планування поїздки; чи може ситуація вже геть інша, і потрібно змінювати план «на марші?». Або ж візьмемо такий елемент, як пересування до «гарячої точки» (вже в країні перебування); хай би там як ми не оцінили, здавалося, усі ризики, продумали маршрут, безпековий аспект, вивчили – наскільки це можливо – місцевість, найняли досвідченого фіксера, подбали про ресурси, екіпіровку тощо, але «дорога є дорога», і «сюрпризи» можуть статися як вдень, так і вночі, як на початку подорожі, так і на її фініші. І рішення – почасти нестандартне – прийдеться ухвалювати на місці. Менше з тим, вважаємо доречним навести здобувачів до існуючих загальних правил, порад і рекомендацій, напрацьованих протягом десятиліть багатьма поколіннями журналістів і експертів.

Так, вивчаючи розділ «Особливості роботи в «гарячих точках» посібника для журналістів, які працюють в небезпечних умовах «Журналіст і (не)безпека», здобувачі дізнаються, до прикладу, чимало корисної інформації від експертів Інституту масової інформації стосовно комунікацій, вибору помешкання, правил пересування тощо. Розділ «Здоров'я журналіста в зоні підвищеного ризику» збагатить їх знаннями щодо профілактичних заходів перед поїздкою, змісту аптечки, що треба знати перед тим, як надавати першу допомогу, загальними принципами надання домедичної допомоги в зоні підвищеного ризику [1]. Як проходити блок-пости (контрольно-перепускні пункти), перетинати зону обстрілу (це лише коли немає іншого вибору), як вижити на мінному полі, як виявити замінований автомобіль, як розпізнати терориста-камікадзе, як поводитися, якщо ви потрапили в так звану засідку, а також багато ще чому помічному вчить посібник для репортерів у небезпечних зонах «Посібник з безпеки для журналістів». Також цінним і вартим уваги здобувачів під час їхньої самостійної роботи нам видається розділ цього ж посібника «Найкращі практики», який увібрав в себе практичні кейси з досвіду світових брендів як щодо планування, підготовки поїздки, так і відносно дій безпосередньо в районі збройного конфлікту. До прикладу, тут можна ознайомитися з досвідом AFP щодо обміну інформацією, роботи в команді та прикриття, або дізнатися про користь проведення де-брифінгів після повернення з відрядження, які проводяться у редакції France Médias Monde [2]. Чимало практичних порад міститься також в «Посібнику з виживання для

журналістів» [3].

Перелік посилань

1. Земляна І. «Журналіст і (не)безпека. Посібник для журналістів, які працюють в небезпечних умовах». ГО «Інститут масової інформації». Київ. 2016.
2. Посібник з безпеки для журналістів. Посібник для репортерів у небезпечних зонах. International Sekretariat. Paris. 151 с.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381168>
3. Live News - A survival guide for journalists. Brussels: International Federation of Journalists. 2003. 141 p.

Практичне заняття 4.1 Особливості репортерської діяльності в «гарячій точці».

ЗАВДАННЯ

1. Підготувати відповіді на теоретичні питання:
 - 1) Якими мають бути першочергові дії журналіста (знімальної групи журналістів) після прибуття у зону бойових дій?
 - 2) Як журналіст має реагувати на зміну безпекової ситуації (початок обстрілу, евакуація, мінометний вогонь)?
 - 3) Як правильно пересуватись у зоні активних бойових дій?
 - 4) Яких типових помилок припускаються журналісти під час зйомки у бойових умовах?
 - 5) Як журналіст має комунікувати з військовими супроводжувачами?
2. Підготуватися до виконання запропонованих викладачем навчальних вправ під час аудиторного заняття.

ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ

1. Доповідь: «Репортер у «гарячій точці»: алгоритм роботи від підготовки до евакуації».
2. Презентація: «Взаємодія репортера з військовими, цивільними та прес-службами в умовах бойових дій».

Самостійна робота 4.1 Особливості репортерської діяльності в «гарячій точці».

Завдання

1. Прочитати:

- 1) с.с. 70-82 Земляна І. «Журналіст і (не)безпека. Посібник для журналістів, які працюють в небезпечних умовах». ГО «Інститут масової інформації». Київ. 2016.
- 2) с.с. 37-55; 69-89 Посібник з безпеки для журналістів. Посібник для репортерів у небезпечних зонах. International Sekretariat. Paris. 151 с.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381168>
- 3) с.с. 21-70 Live News - A survival guide for journalists. Brussels: International

Federation of Journalists. 2003. 141 p.

4) с.с.28-37 Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. - К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. - 118 с.

Рекомендовані джерела:

1. Відповідальність за безпеку журналістів, які вирушають працювати в зону бойових дій, несе редакція. Веб-сайт. *PRO Media*. URL: <https://t.me/PROMediaaaaa/172> (дата звернення 19.07.23).
2. П'ять головних дилем журналіста в зоні військових дій: поради новозеландської репортерки Емми Білз. Веб-сайт. *Детектор медіа*. URL: <https://ms.detector.media/maister-klas/post/16268/2016-03-17-pyat-golovnykh-dylem-zhurnalista-v-zoni-viyskovykh-diy-porady-novozelandskoi-reporterky-emmy-bilz/> (дата звернення: 15.12.2025).
3. Що потрібно знати журналісту, який їде в зону бойових дій. *Вища школа media*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-hgdaq7zidq&t=214s> (дата звернення 04.08.23).

Практичне заняття 4.2 Особливості репортерської діяльності в «гарячій точці».

ЗАВДАННЯ

1. Підготувати відповіді на теоретичні питання:
 - 1) Як діяти журналісту, якщо серед його групи є поранені або загиблі?
 - 2) Якими є правила безпечного користування телефоном, дронами, GPS і передачею матеріалів у зоні бойових дій?
 - 3) Як журналіст повинен повідомляти редакцію про своє місцеперебування і пересування?
 - 4) Які ознаки мінної небезпеки має знати журналіст і як діяти при їх виявленні?
 - 5) Яких правил слід дотримуватися під час зйомки евакуації цивільних або військових?
 - 6) Як діяти журналісту у разі потрапляння в полон або затримання збройними формуваннями?
2. Прослухати подкаст ЖурфакТИ на війні. Епізод 8. Про роботу репортера у зоні бойових дій розповідає Анастасія Магазова. Веб-сайт. *Journalism Teachers' Academy*. URL: https://www.jta.com.ua/knowledge-base/podkast-zhurfakty-na-viyni-epizod-10-prodiuser-ukrainskoho-biuro-nastoiashchee-vremia-vladyslav-maystriuk-pro-zminy-v-roboti-pislia-24-liutoho-2022-roku/?fbclid=IwAR1WiwiMeFzlXXBVWodTL_GMnSVGAuCnuNI7d-iZSYUu6dAysqQ0M5LtwQo (дата звернення 13.07.23). Бути готовим усно відповісти на запитання викладача під час практичного заняття.
3. Підготуватися до виконання запропонованих викладачем навчальних вправ під час аудиторного заняття та тестування по пройденій темі.

ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ

1. Доповідь: «Вживання журналіста в польових умовах: базові навички».

2. Презентація: «Безпека репортера в зоні бойових дій: ризики, помилки, практичні кейси».

Самостійна робота 4.2 Особливості репортерської діяльності в «гарячій точці».

Завдання

1. Прочитати:

- 1) с.с. 50-69 Земляна І. «Журналіст і (не)безпека. Посібник для журналістів, які працюють в небезпечних умовах». ГО «Інститут масової інформації». Київ. 2016.
- 2) с.с. 90-99 Посібник з безпеки для журналістів. Посібник для репортерів у небезпечних зонах. International Sekretariat. Paris. 151 с. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381168>
- 3) с.с. 71-88 Live News - A survival guide for journalists. Brussels: International Federation of Journalists. 2003. 141 p.

Рекомендовані джерела:

1. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. - К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. - 118 с.
2. На лінії вогню: як війна змінює журналіста та чому там немає напівтонів. Веб-сайт. ПЕЙДЖ. <https://thepage.ua/ua/experts/na-liniyi-vognyu-yak-vijna-zminyuye-robotu-zhurnalista> (дата звернення 01.02.23).

ТЕМА 5. ВИСВІТЛЕННЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ.

Методичні вказівки до вивчення теми

З метою більш повного розкриття цієї теми, варто дещо повернутися до роздумів щодо ролі і місця журналіста, суспільного значення його діяльності в зоні збройного конфлікту. Досить давно побутує вираз, що журналіст у «гарячій точці» – це не лише спостерігач, а свідок історії. Але якщо говорити про суспільну місію «цього» журналіста, то, пояснюючи складне, фіксуючи правду для історії, розвінчуючи пропаганду, показуючи людські долі, обличчя трагедії репортер вже по факту є не лише свідком чи очевидцем, а – таким собі медіатором, своєрідним мостом між правдою і суспільством, між війною і суспільством. І саме через те репортажі з фронту мають велике суспільне значення.

Термін «репортажі» в даному випадку використано в якості певного узагальнення формату медіапродукту, тоді як жанрова палітра журналістики в умовах збройного конфлікту, напевно, якщо й не надто різнобарвна, то достатньо пістрява. Однак, фаховий підхід вимагає від нас розглядати це саме жанрове розмаїття в тісному поєднанні з тематичними напрямками.

Отже, висвітлення збройних конфліктів вбирає в себе не тільки зображення так би мовити воєнної складової, – йдеться про достатньо розгалужений спектр тематичних напрямів. Природно, кожен із останніх має власні жанрові, етичні та методологічні особливості. А розпочати доречно, звісно ж, подієвим напрямом, який, зосереджуючись безпосередньо на фактах і перебігу тих чи інших бойових подій, найбільш істотно репрезентує так би мовити класичну «польову журналістику». То ж сюди – з метою оперативного інформування – просто «просяються» фронтовий репортаж (з практично обов'язковими стендапом і стендбеком), «прямі» включення, оперативні хроніки боїв. Коли в центрі журналістської уваги людський вимір війни – жертви конфлікту, «просто» мирні мешканці, поранені тощо – то це гуманітарний напрям. Наслідки війни тут найбільш оптимально передавати через людські історії, гуманітарні проблеми, моральні дилеми в таких жанрах, як нарис, інтерв'ю, документальний репортаж, фотоісторія. Під час вивчення теми так само рекомендуємо здобувачам детально розглянути аналітично-політичний, розслідувальний, соціокультурний та інші напрями, де також «свої» формати і жанри.

Як і «вся інша» журналістика, журналістика в районі збройних конфліктів з метою зробити подію більш зрозумілою, створити для аудиторії «ефект присутності» активно використовує сучасні технології візуалізації – інтерактивні карти, OSINT, VR/AR-технології, 3D-реконструкції боїв, хронологічні тайм-лайни, верифікацію метаданих, дрони і супутникові знімки тощо.

Помічними для здобувачів стануть виконання навчальних вправ у складі команд і одноосібно, перегляд з навчальною метою репортажів та інших

матеріалів відомих українських журналістів – які так само є репортерами, що виконували редакційні завдання в «гарячих точках» - Андрія Цаплієнка, Романа Бочкали. До речі, автор даних рекомендацій особисто багато років знайомий з цими репортерами, а, працюючи в комунікаціях, мав честь і задоволення взаємодіяти з ними під час їхніх відряджень в Автономну Республіку Крим, міста Севастополь та Одеса. Так само збагатить здобувачів ознайомлення з творчістю журналіста-міжнародника, фотокореспондента Єфрема Лукацького, відомого фотокореспондента Олександра Клименка, фронтових кореспондентів Наталії Нагорної і Юрія Бутусова, журналіста-документаліста, співлауреата Пулітцерівської премії Мстислава Чернова, а також іноземних іменитих медійників.

Практичне заняття 5.1 Висвітлення збройних конфліктів: жанрово-тематичний аспект.

ЗАВДАННЯ

1. Підготувати відповіді на теоретичні питання:

- 1) Чому журналіста в зоні збройного конфлікту доречно розглядати не лише як спостерігача, а як свідка історії?
- 2) У чому полягає суспільна місія журналіста під час війни і як вона впливає на вибір жанру?
- 3) Чому фронтові репортажі мають особливе суспільне значення в умовах збройного конфлікту?
- 4) Які жанрові ознаки є визначальними для подієвого напрямку висвітлення війни?
- 5) Яку роль у фронтовому репортажі відіграють стендап і стендбек, і чому вони вважаються майже обов'язковими?

2. Підготуватися до виконання запропонованих викладачем навчальних вправ під час аудиторного заняття.

ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ

1. Доповідь: «Журналіст як медіатор між війною і суспільством: професійна роль і відповідальність».
2. Презентація: «Фронтовий репортаж як жанрова основа подієвого напрямку журналістики збройних конфліктів».

Самостійна робота 5.1 Висвітлення збройних конфліктів: жанрово-тематичний аспект.

Завдання

1. Переглянути:

- 1) BBC VR News Lab - віртуальні тури зруйнованими районами Алеппо.
https://www.youtube.com/watch?v=Nxxb_7wzvJI
- 2) визначені викладачем репортажі з «гарячих точок» українських журналістів А.Цаплієнка, Р.Бочкали та деяких іноземних репортерів.

Рекомендовані джерела:

1. «За хронікою нашої роботи напишуть підручники з історії». Як працюють українські журналісти в умовах війни. Веб-сайт. *Суспільне новини*. URL: <https://suspihne.media/247248-za-hronikou-nasoi-roboti-napisut-pidrucniki-z-istorii-ak-pracuut-ukrainski-zurnalisti-v-umovah-vijni/> (дата звернення: 16.12.2025).
2. Комусь треба воювати, а журналісти мають писати і знімати. Веб-сайт. *Львівська Пошта*. URL: <https://www.lvivpost.net/ukraine/n/29453>
3. Як українські воєнкори проживають велику війну. Веб-сайт. *Детектор media*. URL: <https://detector.media/community/article/208075/2023-02-16-yak-ukrainski-voienkory-prozhyvayut-velyku-viynu/>
4. Українська журналістика має унікальний досвід висвітлення війни зсередини - директор Києво-Могилянської школи журналістики. *Громадське радіо*. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/viyna-informatsiynny-marafon/ukrains-ka-zhurnalistyka-maie-unikal-nyy-dosvid-vysvitlennia-viyny-zsередny-dyrektor-kyievo-mohylians-koi-shkoly-zhurnalistyky>

Практичне заняття 5.2 Висвітлення збройних конфліктів: жанрово-тематичний аспект.

ЗАВДАННЯ

1. Підготувати відповіді на теоретичні питання:
 - 1) Чому жанрову палітру журналістики в умовах збройного конфлікту доцільно аналізувати у зв'язку з тематичними напрямками?
 - 2) У чому специфіка гуманітарного напрямку висвітлення війни порівняно з подієвим?
 - 3) Які жанри найбільш адекватно передають людський вимір війни і чому?
 - 4) Які тематичні напрями, окрім подієвого та гуманітарного, є важливими для комплексного висвітлення збройного конфлікту?
 - 5) Чому кожен тематичний напрям має власні етичні та методологічні обмеження?
2. Підготуватися до виконання запропонованих викладачем навчальних вправ під час аудиторного заняття та тестування по пройденій темі.

ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ

1. Доповідь: «Взаємозв'язок тематики і жанру в журналістиці збройних конфліктів»
2. Презентація: «Гуманітарний напрям у журналістиці війни: жанри, образи, етичні виклики».

Самостійна робота 5.2 Висвітлення збройних конфліктів: жанрово-тематичний аспект.

Завдання

1. Переглянути:

1) Наталя Нагорна про репортажі під обстрілами, втрати і перемоги на війні. Веб-сайт. Телеканал 1+1. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jzduf09kyem>

Рекомендовані джерела:

1. Журналістика воєнного часу: навч.-метод. посіб. для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти галузі знань 06 «Журналістика» спеціальності 061 «Журналістика» / уклад. О.Л. Чубук, Нац.ун-т «Одеська юрид. Академія». Київ: Видавничий дім «Кондор», 2024. 96 с.
2. Навчальні матеріали: робота журналіста в гарячих точках. Веб-сайт. IMI. URL: <https://imi.org.ua/advice/навчальні-матеріали-робота-журналіста-в-гарячих-точках-videoinfografika-i2351> (дата звернення 10.12.25).
3. Як висвітлювати військову агресію. Рекомендації медіаекспертів. Веб-сайт. Інститут масової інформації. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/yak-vysvitlyuvaty-vijskovu-agresiyu-rekomendatsiyi-mediaekspertiv-i42546> (дата звернення 17.12.2025).
4. Якісний контент завжди буде користуватися попитом. Веб-сайт. NSJU.ORG. URL: <https://nsju.org/misczevi-media/yakisnyj-kontent-zavzhdy-bude-korystuvatysya-popytom-a-tradycziya-chytaty-gazety-nikudy-ne-dinetsya-redaktor-ta-mediaekspert-sergij-guz/> (дата звернення 17.12.2025).
5. Harris J., Williams K. *Reporting War and Conflict* / J. Harris, K. Williams. - London: Routledge, 2018. - 218 p.

ТЕМА 6. ЧУТЛИВІ ТЕМИ ПІД ЧАС ВИСВІТЛЕННЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.

Методичні вказівки до вивчення теми

Про тематику, жанри і формати певною мірою будемо говорити і в цій, черговій темі курсу. Априорі висвітлення конфліктів – один із найскладніших напрямків у журналістиці, і насамперед – через етичні виклики і дилеми, які є, так би мовити, природним наслідком роботи в критичних умовах. Це щодо тематики. В розмові про формати і жанри етичний аспект також неунікнений. Почнемо з того, що коли йдеться про спілкування на чутливі теми з учасниками чи свідками травмувальних подій, то в першу чергу слід розглядати інтерв'ю, – і як метод добування інформації, і як журналістський жанр. Існує чимало правил, рекомендацій, принципів етичного спілкування, технологій, порад як розмовляти з героями сюжетів чи матеріалів. Втім, не просто героями, а з людьми, які пережили травматичні або потенційно травматичні події. Радимо також, вивчаючи дану тему, частково повернутися і до теми «Особливості репортерської діяльності в «гарячій точці», адже поважати людський біль і травму, проявляти емпатію, не наражати постраждалих на повторну травматизацію, обачливо працювати з емоціями, – одні із найголовніших принципів діяльності журналіста в зоні бойових дій.

Робота з так званими чутливими темами є частиною конфліктно-чутливої журналістики (conflict sensitive journalism), тоді як в українському дискурсі тут частіше використовується термін «етично-чутлива журналістика», або «чутлива журналістика» (sensitive journalism). Останнє, очевидно, пояснюється тим, що в сучасному українському контексті слово «конфліктно» виглядає не зовсім адекватно, бо мова йде, якщо дозволите, «більше, ніж про конфлікт», про масовану збройну агресію, про широкомасштабне вторгнення, зрештою, про війну. Важливо розуміти, що в умовах такого насправді великого (найкрупнішого з часів II Світової війни) збройного протистояння, яке супроводжується також численними обстрілами населених пунктів практично на всій території країни, сильними руйнуваннями, жертвами серед мирного населення неспівмірно збільшується перелік вразливих груп населення, до яких, згідно чинному законодавству, відносяться особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників [1]. Відтак, зростає і перелік чутливих (конфліктно-чутливих) тем. Так чи інакше, бути «конфліктно-чутливим» означає, по-перше, усвідомлювати, що будь-яке слово може вплинути на динаміку конфлікту, по-друге – не лише показувати «зіткнення сторін», а й шукати шляхи до порозуміння, і по-третє – враховувати людський вимір: страждання, травми, потреби постраждалих.

Останнім часом, як зазначають дослідники Dart Center for Journalism and Trauma Школи журналістики Колумбійського університету (США), під впливом подій в Україні (починаючи зі вторгнення російських військ на Донбас та анексії Криму у 2014 році) все активніше журналісти використовують

термін «журналістика травми», або ж Trauma-Informed Journalism. Вона фактично виконує роль прикладного напряму конфліктно-чутливої журналістики, зосередженого на правилах комунікації з постраждалими, запобіганні ретравматизації тощо. Що таке травма та якими є її наслідки, що таке журналістика травми, у якому випадку сенситивне інтерв'ю здатне бути інструментом грамотного, професійного спілкування та взаємодії з респондентом, а також з іншими особливостями журналістського спілкування з людьми, що пережили травматичні події здобувачі можуть дізнатися із експрес-гайду «Як досягти психологічної стійкості»[2, с.с. 24-29].

Журналістам і редакторам в матеріалах про конфлікти, а надто про війну також важливо уникати надмірної емоційності, дбати про психологічно виважене подання інформації. «Надмірне нагнітання може дестабілізувати суспільний настрій і травмувати аудиторію. Рекомендується враховувати психоемоційний стан аудиторії, зокрема в періоди ескалацій. Зображення постраждалих, похоронів чи поранень варто подавати стримано – без крупних планів, із використанням затемнення або розмиття (blur)», – наголошується в «Посібнику з медіаграмотності та застосування професійних стандартів для сфери медіа» [3, с.6].

Отже, очевидно, що останнім часом перед іноземними і вітчизняними журналістами постають нові виклики, а робота з вразливими групами населення, висвітлення чутливих тем перетворюється у надто непростий напрямок журналістської діяльності, якому вже присвячені підручники, навчальні курси, «круглі столи». І, як зазначено вище, наразі напрацьовано чималий масив правил, рекомендацій, принципів, технологій, порад щодо того, як журналістам обходитися з чутливими темами під час висвітлення збройних конфліктів. Основні з них доцільно розглянути в ході двох практичних занять та самостійної роботи здобувачів. Відповідні література і публікації зазначаються наприкінці лекційного заняття і в цих методичних вказівках.

Перелік посилань

1. Закон України “Про соціальні послуги». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, №18, ст.73. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
2. Експрес-гайд за циклом вебінарів на тему «Як медійнику досягти психологічної стійкості?» : практикум / упоряд. Соломія Онуфрів ; Західноукраїнський медіа-центр «Нова журналістика» (Львів – Миколаїв – Суми, 12–22 грудня 2023 р.). – Львів : ПАІС, 2023. – 48 с.
3. Посібник з медіаграмотності та застосування професійних стандартів для сфери медіа. Режим доступу: <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/c/e/600310.pdf> (дата звернення 28.12.2025).

Практичне заняття 6.1 Чутливі теми під час висвітлення збройних конфліктів.

ЗАВДАННЯ

1. Підготувати відповіді на теоретичні питання:

- 1) Що в журналістиці збройних конфліктів вважається чутливою темою і чому це поняття є контекстуальним?
 - 2) Які групи чутливих тем найчастіше виникають під час війни (людські втрати, діти, цивільні, полонені тощо)?
 - 3) Чим відрізняється суспільний інтерес від цікавості аудиторії у випадку чутливих тем?
 - 4) Які потенційні наслідки може мати некоректне висвітлення чутливих тем для героїв матеріалу, аудиторії, журналіста і медіа?
 - 5) Що має вбирати в себе підготовка журналіста до інтерв'ю на чутливу тему?
2. Підготуватися до виконання запропонованих викладачем навчальних вправ під час аудиторного заняття.

ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ

1. Доповідь: «Інтерв'ю з постраждалими під час війни: принципи етичного та емпатійного спілкування».
2. Презентація: «Баланс між правом суспільства знати і захистом людської гідності під час війни».

Самостійна робота 6.1 Чутливі теми під час висвітлення збройних конфліктів.

Завдання

1. Прочитати:

- 1) с.с. 57-61 Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. - К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. - 118 с.
- 2) с.с. 24-29 Експрес-гайд за циклом вебінарів на тему «Як медійнику досягти психологічної стійкості?» : практикум / упоряд. Соломія Онуфрів ; Західноукраїнський медіа-центр «Нова журналістика» (Львів – Миколаїв – Суми, 12–22 грудня 2023 р.). – Львів : ПАІС, 2023. – 48 с.
- 3) с.с. 114-115 Посібник з верифікації. Європейський центр журналістики (ЕЈС). Журналістика надзвичайних ситуацій. 128с.
- 4) с. 89-94 Голуб О. П. Медіакомпас: путівник професійного журналіста. Практичний посібник / Інститут масової інформації. - Київ: ТОВ “Софія-А”, 2016. - 184 с.

Рекомендовані джерела:

1. Правила інтерв'ю на чутливі теми. Поради Маргарити Тулуп. Веб-сайт. Детектор медіа. URL: <https://detector.media/production/article/212182/2023-06-07-pravyla-intervyu-na-chutlyvi-temy-porady-margaryty-tulup/> (дата звернення 24.06.23).

2. Як журналістам працювати з людьми, яких травмувала війна: інтерв'ю з експертом. Веб-сайт. *Speka.media*. URL: <https://speka.media/yak-zurnalistam-pracyuvati-z-lyudmi-yakix-travmuvala-viina-intervyu-z-ekspertom-vmynzv> (дата звернення 13.07.23).
3. Як правильно висвітлювати інформацію про постраждалих від війни. Веб-сайт. *Центр демократії та верховенства права*. URL: <https://cedem.org.ua/consultations/informatsiya-pro-postrazhdalyh/> (дата звернення 05.08.2023).
4. Нетравматичні методи інтерв'ю з мігрантами і біженцями. *Journalism Teachers' Academy (Академія викладачів журналістики)*. URL: <https://www.jta.com.ua/knowledge-base/netravmatychni-metody-interv-iu-z-mihrantamy-i-bizhentsiamy/?fbclid=IwAR1ayuLmqEOT92MSBzihsyfyI0NaJBgJhG0oXyGhykG4HNMnQLQhnsBqe7Y>

Практичне заняття 6.2 Чутливі теми під час висвітлення збройних конфліктів.

ЗАВДАННЯ

1. Підготувати відповіді на теоретичні питання:

- 1) Які професійні стандарти журналістики є провідними під час роботи з чутливими темами у зоні конфлікту?
 - 2) Чому персоналізація «воєнних» історій може бути як виправданою, так і небезпечною?
 - 3) У яких випадках журналіст має право не публікувати навіть суспільно важливу інформацію?
 - 4) Які особливі правила діють під час роботи з такими вразливими групами, як військовополонені, діти, жертви сексуального насильства?
 - 5) Як емоційна мова і візуальні образи можуть впливати на сприйняття чутливих тем аудиторією?
2. Підготуватися до виконання під час аудиторного заняття запропонованих викладачем навчальних вправ і тестування по темі.

ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ

1. Доповідь: «Етичні стандарти роботи з чутливими темами у журналістиці збройних конфліктів»
2. Презентація: «Типові журналістські помилки журналіста під час інтерв'ю з вразливими групами».

Самостійна робота 6.2 Чутливі теми під час висвітлення збройних конфліктів.

Завдання

1. Прочитати:

- 1) с.с. 63-64 Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. - К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. - 118 с.

- 2) с.с. 36 Експрес-гайд за циклом вебінарів на тему «Як медійнику досягти психологічної стійкості?» : практикум / упоряд. Соломія Онуфрів ; Західноукраїнський медіа-центр «Нова журналістика» (Львів – Миколаїв – Суми, 12–22 грудня 2023 р.). – Львів : ПАІС, 2023. – 48 с.
- 3) с.с. 214-217 Іванов В. Ф., Сердюк В. Є. Журналістська етика / Передм. В. П. Мостового: Підручник. - К.: Вища шк., 2006. — 231 с.: іл.

Рекомендовані джерела:

1. Журналіст і травма: як діяти. Веб-сайт. *Детектор медіа*. URL: <https://ms.detector.media/how-to/post/12070/2014-12-10-zhurnalist-i-travma-yak-diyaty/> (дата звернення 14.07.23).
2. Голуб О. П. Медіакомпас: путівник професійного журналіста. Практичний посібник / Інститут масової інформації. - Київ: ТОВ “Софія-А”, 2016. - 184 с.
3. Дворянин, П. Сенситивне інтерв'ю: переживання колективної травми війни, Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика. 2023. Вип. 52-53, с. 99-108.
4. Іванов В. Ф., Сердюк В. Є. Журналістська етика / Передм. В. П. Мостового: Підручник. - К.: Вища шк., 2006. — 231 с.: іл.
5. Не нашкодь: як працювати з людьми, які пережили травму. Конспект семінару Євгенії Подобної. Веб-сайт. *Journalism Teachers' Academy (Академія викладачів журналістики)*. URL: https://www.jta.com.ua/knowledge-base/ne-nashkod-iak-pratsiuvaty-z-liudmy-iaki-perezhyly-travmu-konspekt-seminaru-yevhenii-podobnoi/?fbclid=IwAR1NMrN6HZixnBS4oH6x1YYRoHkKTJAbmVoq6o_6SXDH0jY5wOinvpZfY
6. Новий посібник для журналістів навчає, як писати про ретравматизацію. Веб-сайт. *Journalism Teachers' Academy (Академія викладачів журналістики)*. URL: <https://www.jta.com.ua/knowledge-base/yak-pysaty-pro-travmatychni-sytuatsii-bez-retravmatyzatsii-prychetnykh-posibnyk-dlia-zhurnalistiv/>
7. Howard R. *Conflict Sensitive Journalism: A Handbook* / R. Howard. - Copenhagen: International Media Support (IMS); IMPACS, 2004. - 24 p. - URL: <https://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2012/11/ims-csj-handbook-2004.pdf>

ТЕМА 7. ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ЖУРНАЛІСТІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ У «ГАРЯЧИХ ТОЧКАХ».

Методичні вказівки до вивчення теми

Розмова про психологічну стійкість репортерів, які виконують завдання в небезпечних районах, загалом має істотний потенціал пріоритетності в плані своєї черговості. Не секрет, журналістика є однією із найбільш небезпечних професій, то годі й казати, наскільки праця воєнних репортерів є zagrożеною для їхнього життя і здоров'я!? Здоров'я у тому числі ментального. Отже, за таких умов, що називається, у повен зріст постає питання морально-психологічного стану, оскільки у зоні збройних конфліктів частими супутниками журналіста є якраз психотравмівні ситуації, здатні завдати чималої шкоди ментальному здоров'ю. Таким чином, робота в «гарячій точці» – за визначенням доля небагатьох журналістів. В даному відношенні слухною нам видається думка нашого колеги-викладача і науковця С.Костя, автора навчального посібника «Журналістика і війна»: «Воєнна журналістика як специфічна професія теж вимагає повного комплексу психічних рис та особливостей, які в гармонійному чи оптимальному поєднанні можуть допомогти максимально реалізувати себе у воєнній журналістиці, найбільш небезпечному і непередбачуваному сегменті журналістики» [1, с.312]. Настійливо рекомендуємо здобувачам звернутися до даного посібника, позаяк тут серед іншого проаналізовано комплекс тих рис, якими повинен володіти журналіст-воєнний кореспондент. При цьому акцентуємо на наступному: терміни «воєнна журналістика» та «журналістика в умовах збройних конфліктів» є функціонально близькими, але все ж не тотожними.

Дбати про збереження внутрішніх сил, бути стресостійкими, володіти (мати) специфічними рисами і навичками – практично must have для воєнного журналіста. Крім того, важливо вміти вчасно розпізнавати симптоми психологічної втоми чи стресового розладу, дати собі раду в ситуації, що склалася, за необхідності звернутися до спеціаліста. І справа тут не лише в перманентності небезпеки, загрози життю і здоров'ю, що в багатьох випадках може бути руйнівним для психіки. Працюючи з тими ж чутливими темами, медійник подеколи намагається провести межу, де закінчується журналіст і починається так би мовити звичайна людина, яка співчуває та підтримує. Журналістка сайту NV Олександра Горчинська переконана: під час інтерв'ю на першому плані має бути професіонал. Адже, переймаючи травматичний досвід кожного героя, журналіст втрапить можливість працювати [2].

Основна мета вивчення даної теми – достеменно розібратися, як працювати з постраждалими, з травмувальними темами і при цьому не нашкодити собі. А ще – усвідомити, що робота в зоні бойових дій вимагає від журналіста постійної уваги, потребує прислухатися й до самого себе, своїх почуттів. Розуміти, що навіть ті журналісти, які працюють в так званому тилу, теж перебувають у зоні ризику з точки зору можливості отримання того чи іншого психічного розладу.

Як зберігати, плекати психічну гнучкість/стійкість (резилієнтність), якими є їхні чинники, про інструменти психологічної самодопомоги в час стресу, як бути когнітивно компетентним, як стабілізуватися в стані тривоги, як журналісту не (ре)травматизувати героїв, аудиторію і себе, якщо ми пишемо про травму війни тощо детально розповідає експрес-гайд «Як досягти психологічної стійкості». Чому журналістська стійкість є особливою, як передати інформацію аудиторії так, щоб, з одного боку, викликати необхідні дискусії, але, разом з тим, не приголомшити аудиторію понад міру; що потрібно для підтримки психологічного благополуччя колективу, який виконує таку роботу, – головні фокуси посібника для редакторів та менеджерів, які працюють із журналістами в Україні «Як керувати стійкістю» (Дарт Центр журналістики та травми (Dart Center for Journalism and Trauma). Також у нагоді журналістам стануть поради і рекомендації спеціалістів низки інших організацій і установ, експертів, журналістів-практиків, з якими здобувачі мають змогу ознайомитися в розділі «Рекомендовані джерела».

Під час практичних занять також важливо з'ясувати, що, власне, є травмою, які це - потенційно травматичні події, що таке травма свідка і як її позбавитися, як журналісту розпізнати в себе симптоми посттравматичного стресового розладу, як виявити симптоми системної втоми та як її долати, а також обговорити роль редакцій, профільних установ і організацій в питаннях підвищення психологічної обізнаності персоналу та забезпечення безбар'єрності отримання психологічної допомоги і підтримки. Як завжди, помічним для здобувачів стане вирішення навчальних вправ, розв'язання кейсів і вирішення тестів.

Перелік посилань

1. Кость С. Журналістика і війна: Навч. посібник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – 414 с.
2. Створити якісний матеріал та не втратити себе: як війна вплинула на роботу журналістів із чутливими темами. Веб-сайт. *Медіамейкер*. URL: <https://mediamaker.me/stvoryty-yakisnyj-material-ta-ne-vtratyty-sebe-yak-vijna-vplynula-na-robotu-zhurnalistiv-iz-chutlyvymy-temamy-1251/> (дата звернення 10.07.23).

Практичне заняття 7.1 Психологічна стійкість журналістів: які працюють у «гарячих точках».

ЗАВДАННЯ

1. Підготувати відповіді на теоретичні питання:

- 1) Що таке психологічна стійкість?
- 2) Чому для журналістів є важливими такі поняття, як психологічна стійкість і психологічна підтримка?
- 3) Чи бажано журналісту, який працює з чутливими темами, «пропускати» кожну історію «через себе»?
- 4) Який фактор відіграє ключову роль в питанні розвитку PTSD?
- 5) Про які речі мають подбати редакції з метою недопущення (уникнення) стресових розладів у співробітників?

2. Підготуватися до виконання під час аудиторного заняття запропонованих викладачем навчальних вправ і тестування по темі.

ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ

1. Презентація: «PTSD у журналістів: міфи, реальні прояви та межі професійної відповідальності редакції».
2. Доповідь: «Психологічна підготовка журналіста до відрядження в зону бойових дій: індивідуальна та командна відповідальність».

Самостійна робота 7.1 Психологічна стійкість журналістів, які працюють у «гарячих точках».

Завдання

1. Прочитати:

- 1) с.с. 312-316 Кость С. Журналістика і війна: Навч. посібник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – 414 с.
- 2) с.с. 30-35 Експрес-гайд за циклом вебінарів на тему «Як медійнику досягти психологічної стійкості?» : практикум / упоряд. Соломія Онуфрів ; Західноукраїнський медіа-центр «Нова журналістика» (Львів – Миколаїв – Суми, 12–22 грудня 2023 р.). – Львів : ПАІС, 2023. – 48 с.
- 3) с.с. 6-8; 18-22 Як керувати стійкістю. Посібник для редакторів та менеджерів, які працюють із журналістами в Україні. Дарт Центр журналістики та травми (Dart Center for Journalism and Trauma).
- 4) с.с. 88-96 Live News - A survival guide for journalists. Brussels: International Federation of Journalists. 2003. 141 p.

Рекомендовані джерела:

1. Анастасія Ніжнік. Андрій Сидоренко. Психологічна підтримка журналістів під час війни. *Платформа психологічної підтримки Хаб Стійкості*. URL: <https://www.instagram.com/resilience.hub.u.a>
2. Експрес-гайд за циклом вебінарів на тему «Як медійнику досягти психологічної стійкості?» : практикум / упоряд. Соломія Онуфрів ; Західноукраїнський медіа-центр «Нова журналістика» (Львів – Миколаїв – Суми, 12–22 грудня 2023 р.). – Львів : ПАІС, 2023. – 48 с.
3. Як керувати стійкістю. Посібник для редакторів та менеджерів, які працюють із журналістами в Україні. Дарт Центр журналістики та травми (Dart Center for Journalism and Trauma).
4. 5 питань, які допоможуть виявити ПТСР. Професор патофізіології Віктор Досенко. *LB live" на YouTube*. URL: <https://youtu.be/R7D7O235xcE>
5. Національна рада оприлюднює Рекомендації щодо забезпечення психологічної допомоги журналістам. Веб-сайт. *Національна рада з питань телебачення і радіомовлення України*. URL: <https://www.nrada.gov.ua/natsionalna-rada-oprylyudnyuye-rekomendatsiyi-shhodo-zabezpechennya-psyhologichnoyi-dopomogy-zhurnalistam/>
6. Медійники, які під час війни працюють із травмічним контентом, можуть

потребувати психологічної допомоги – куди звертатися. Веб-сайт. *Національна рада з питань телебачення і радіомовлення*. URL: <https://www.nrada.gov.ua/medijnyky-yaki-pid-chas-vijny-pratsyuyut-iz-travmivnym-kontentom-mozhut-potrebuvaty-psyhologichnoyi-dopomogy-kudy-zvertatysya/> (дата звернення 14.07.23).

7. Пережити війну так, щоб мати можливість отримати задоволення від перемоги: рекомендації для журналістів від психологині Ольги Кухарук. Веб-сайт. *Національна спілка журналістів України*. URL: https://nsju.org/navchannya/perezhyty-vijnu-tak-shhob-maty-mozhlyvist-otrymaty-zadovolennya-vid-peremogy-rekomendacziyi-dlya-zhurnalistiv-vid-psyhologyni-olgy-kuharuk/?fbclid=IwAR0EoVOvpCYP6nKlkWVVw5q-YTp5dpbNMwvIBsWUSdd-3i_IGav78ktLXJQ

8. Створити якісний матеріал та не втратити себе: як війна вплинула на роботу журналістів із чутливими темами. Веб-сайт. *Медіамейкер*. URL: <https://mediamaker.me/stvoryty-yakisnyj-material-ta-ne-vtratytu-sebe-yak-vijna-vplynula-na-robotu-zhurnalistiv-iz-chutlyvymy-temamy-1251/> (дата звернення 10.07.23).

9. Як журналістам запобігти психічної травми. Веб-сайт. *Global Investigative Journalism Network*. URL: https://gijn.org/2020/03/24/kak-zhurnalistu-izbezhat-psihicheskoj-travmy/?fbclid=IwAR0rWTaqGk4ftEKDRZSx_YGV5LQJN0G5hbnf_Bvdcfe9--SO39yHvJ_TAFA (дата звернення 17.07.23).

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Нові виклики та загрози для журналістів у ХХІ ст. Основні поняття в журналістиці збройних конфліктів.
2. Особливості, суспільна значимість висвітлення збройних конфліктів у ЗМІ.
3. Історія журналістики збройних конфліктів: міжнародний та український досвід.
4. Основні відмінності між поняттями «журналістика війни» та «журналістика миру».
5. Конфліктно-чутлива журналістика»: принципи, які вона поєднує.
6. Основні принципи роботи журналіста в зонах бойових дій.
7. Функції журналістики збройних конфліктів.
8. Етичні аспекти, пов'язані з публікацією фото (відео) із зони бойових дій.
9. Сучасні мультимедійні формати і їхній вплив на сприйняття воєнних репортажів.
10. Журналістика збройних конфліктів як важливий чинник збереження національної пам'яті.
11. Найбільш відомі журналістські продукти, які вплинули на громадську думку і політичні кола провідних країн світу.
12. Норми міжнародного гуманітарного права та їх значення для журналістської діяльності.
13. Правовий статус журналіста у зоні збройного конфлікту.
14. Специфіка роботи журналіста у зоні конфлікту: загальні правила та рекомендації.
15. Що потрібно знати журналісту, перш ніж вирушити в зону збройного конфлікту.
16. Етапи підготовки журналіста (групи) до відрядження у зону збройного конфлікту.
17. Особливості підготовки до відрядження у зону збройного конфлікту жінок-журналістів.
18. Найважливіші складові підготовки журналіста (групи) до відрядження у зону збройного конфлікту.
19. Найбільш поширені ризики, які загрожують журналістам у «гарячих точках».
20. Оцінка ризиків як базовий етап підготовки до роботи журналіста в «гарячій точці».
21. Правила користування журналістом соціальними мережами у зоні бойових дій.
22. Правила планування маршруту журналістської поїздки в зону збройного конфлікту.
23. Перелік мінімального (обов'язкового) спорядження (речей) журналіста під час роботи у районі ведення бойових дій.

24. Правила, яких журналісту слід дотримуватися під час пересування в районі збройного конфлікту.
25. Першочергові дії журналіста після прибуття у зону бойових дій.
26. Базові правила поведінки журналіста під час обстрілу.
27. Типові помилки журналістів під час зйомки у бойових умовах.
28. Правила взаємодії журналіста з військовими-супроводжувачами (прес-офіцерами) в районі збройного конфлікту.
29. Дії журналіста при отриманні поранення (загибелі) членами знімальної групи.
30. Правила безпечного користування телефоном, дронами, GPS і передачі підготовлених матеріалів у зоні бойових дій.
31. Правила повідомлення журналістом-міжнародником редакцію про своє місцеперебування і пересування.
32. Правила зйомки евакуації цивільних або військових в районі збройного конфлікту.
33. Дії журналіста у разі потрапляння в полон або затримання збройними формуваннями.
34. Роль журналістів у фіксації воєнних злочинів.
35. Психологічна стійкість: дайте визначення, поясніть її важливість для журналіста-міжнародника.
36. Симптоми PTSD.
37. Вторинна психотравма: хто може її отримати.
38. Основні рекомендації спеціалістів, експертів щодо уникнення негативних наслідків роботи з чутливими темами.
39. Фактор, який відіграє ключову роль в питанні розвитку PTSD.
40. Практика висвітлення у ЗМІ подій, що травмують.
41. Принципи етичного спілкування, технології, поради щодо роботи з людьми, яких травмувала війна.
42. Правила, загальні рекомендації досвідчених воєнних журналістів і психологів щодо ведення інтерв'ю з вразливими групами.
43. Основні складові підготовки журналіста до інтерв'ю на чутливу тему.
44. Жанрова специфіка матеріалів із зон збройних конфліктів.
45. Основні тематичні напрями у висвітленні подій в «гарячих точках».
46. Специфіка інформаційних жанрів у висвітленні подій із зон бойових дій: вимоги до оперативності, точності та верифікації фактів у цих умовах.
47. Основні відмінності репортажу із «гарячої точки» від репортажу з мирної території.
48. Основні морально-етичні дилеми, що виникають у журналіста при підготовці матеріалів про жертви, поранених або військовополонених, як це може вплинути на вибір жанру і теми.
49. Трансформація жанру інтерв'ю в умовах збройного конфлікту.
50. Роль аналітичних і документальних жанрів у формуванні розуміння суспільством причин і характеру збройних конфліктів.

РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ

Основні джерела

1. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. - К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. - 118 с.
2. Журналістська діяльність в умовах війни: виклики, дилеми та рішення українських редакцій. Центр демократії та верховенства права. Київ. 2025. 33 с.
3. Журналістика воєнного часу: навч.-метод. посіб. для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти галузі знань 06 «Журналістика» спеціальності 061 «Журналістика» / уклад. О.Л. Чубук, Нац.ун-т «Одеська юрид. Академія». Київ: Видавничий дім «Кондор», 2024. 96 с.
4. Земляна І. «Журналіст і (не)безпека. Посібник для журналістів, які працюють в небезпечних умовах». ГО «Інститут масової інформації». Київ. 2016.
5. Земляна І. Робота під PRESSom. Посібник для безпечної повсякденної роботи медійників. Київ: Інститут масової інформації. Open society foundations. 2020. - 148 с.
6. Кость С. Журналістика і війна: Навч. посібник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – 414 с.
7. Вебстер М. Україна. Висвітлення конфлікту. Практичний посібник для журналістів. Thompson Foundation. Україномовна версія посібника підготовлена до друку та видана Інститутом регіональної преси та інформації (IRMI). thomsonfoundation.org [Twitter@thomfound](https://twitter.com/thomfound)
8. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів / М.М. Гнатівський, Т.Р. Короткий, Н.В. Хендель. – 2-ге вид., доповн. – Одеса : Фенікс, 2015. – 92 с.
9. Посібник з безпеки для журналістів. Посібник для репортерів у небезпечних зонах. International sekretariat. Paris. 151 с. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381168>
10. Посібник для журналістів про документування міжнародних злочинів. Галіфакс : Центр права і демократії, 2022. 41 с.
11. Вальяно Р. Посібник для журналістів зі збору та фіксації інформації про міжнародні злочини. *Центр права та демократії*. Галіфакс, Нова Шотландія, Канада.
12. Посібник до навчального курсу щодо безпеки журналістів. Авторський колектив. Рада Європи. 2021.
13. Почапська О. І. (Не)безпека в цифровому світі: навчальний посібник. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2024. 59 с.
14. Як викладати журналістику конфлікту. Посібник для викладачів факультетів журналістики / Загальна редакція Дуцик Д.Р., - К.: ГО «Український інститут медіа та комунікації», 2019. - 112 с.
15. Live News - A survival guide for journalists. Brussels: International Federation of

Journalists. 2003. 141 p.

16. Terrorism and the media: a handbook for journalists. UNESCO. 2017. 110 p.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247074>

Нормативно-правові акти

17. Декларація принципів поведінки журналістів та міжнародних стандартів та принципів журналістської етики. Міжнародна федерація журналістів. URL: Global charter of ethics for journalists. <https://www.ifj.org/who/rules-and-policy/global-charter-of-ethics-for-journalists>

18. Наказ МОУ №73 від 03.03.2022 «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану (із змінами, внесеними згідно з наказом №196 від 12.07.2022; №266 від 03.10.2022). [електронний ресурс]. режим доступу: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_zi_zminamu.pdf

19. Рекомендації журналістам щодо організації роботи на військових об'єктах та в районах бойових дій в умовах воєнного стану. *Управління зв'язків з громадськістю Збройних Сил України*. Київ 2024. URL: <https://www.zsu.gov.ua/prestsentr/rekomendatsii-zhurnalistam-shchodo-orhanizatsii-roboty-na-viiskovykh-obiektakh-ta-v-raionakh-boiovykh-dii-v-umovakh-voiennoho-stanu>

Допоміжні джерела

20. Відповідальність за безпеку журналістів, які вирушають працювати в зону бойових дій, несе редакція. Веб-сайт. *PRO Media*. URL: <https://t.me/PROMediaaaaa/172> (дата звернення 19.07.23).

21. Дворянин П. Сенситивне інтерв'ю: переживання колективної травми війни. Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика. 2023. Вип. 52-53, с. 99-108.

22. Журналіст і травма: як діяти. Веб-сайт. *Детектор медіа*. URL: <https://ms.detector.media/how-to/post/12070/2014-12-10-zhurnalist-i-travma-yak-diyaty/> (дата звернення 14.07.23).

23. Нетравматичні методи інтерв'ю з мігрантами і біженцями. *Journalism Teachers' Academy (Академія викладачів журналістики)*. URL: <https://www.jta.com.ua/knowledge-base/netravmatychni-metody-interv-iu-z-mihrantamy-i-bizhentsiamy/?fbclid=IwAR1ayuLmqEOT92MSBzihsyfyI0NaJBgJhG0oXyGhykG4HMNqQLQhnsBqe7Y>

24. Медійники, які під час війни працюють із травмівним контентом, можуть потребувати психологічної допомоги – куди звертатися. Веб-сайт. *Національна рада з питань телебачення і радіомовлення*. URL: <https://www.nrada.gov.ua/medijnyky-yaki-pid-chas-vijny-pratsyuyut-iz-travmivnym-kontentom-mozhut-potrebuvaty-psyhologichnoyi-dopomogy-kudy-zvertatysya/> (дата

звернення 14.07.23).

25. Підготовка до відряджень у гарячі точки займає чимало часу і вимагає зусиль. *Національна спілка журналістів України*. URL:

https://www.facebook.com/watch/?extid=CL-UNK-UNK-UNK-AN_GK0T-GK1C&mibextid=irwG9G&v=614226197223269 (дата звернення 06.07.23).

26. П'ять головних дилем журналіста в зоні військових дій: поради новозеландської репортерки Емми Білз. Веб-сайт. *Детектор медіа*. URL: <https://ms.detector.media/maister-klas/post/16268/2016-03-17-pyat-golovnykh-dylem-zhurnalista-v-zoni-viyskovykh-diy-porady-novozelandskoi-reporterky-emmy-bilz/> (дата звернення: 15.12.2025).

27. Чубук О.Л., Федчун Н.О. Трансформація воєнної журналістики в умовах збройних конфліктів на тлі технологічних змін: досвід російсько-української війни». Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 37 (76) №1 Ч.2 2026 с.с. 442-448; URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2026/1_2026/part_2/66.pdf

28. Червінчук А. Журналіст в умовах війни: статус комуніканта та професійні орієнтири. Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика Том 33 (72) №6, 2022. с.237-242.

Ресурси відкритого доступу

28. Не нашкодь: як працювати з людьми, які пережили травму. Конспект семінару Євгенії Подобної. *Journalism Teachers' Academy (Академія викладачів журналістики)*. URL: https://www.jta.com.ua/knowledge-base/ne-nashkod-iak-pratsiuvaty-z-liudmy-iaki-perezhyly-travmu-konspekt-seminaru-yevhenii-podobnoi/?fbclid=IwAR1NMi-rN6HZixnBS4oH6x1YYRoHkKTJAbmVoq6o_6SXDH0jY5wOinvpZfy

29. Макдональд Ф. Фотожурналістика: правда чи обман? [Електронний ресурс]. URL:

https://www.bbc.com/ukrainian/vert_cul/2015/07/150709_vert_cul_altered_images_journalism_vp (дата звернення 07.01.2026).

30. Пережити війну так, щоб мати можливість отримати задоволення від перемоги: рекомендації для журналістів від психологині Ольги Кухарук. Веб-сайт. *Національна спілка журналістів України*. URL: https://nsju.org/navchannya/perezhyty-vijnu-tak-shhob-maty-mozhlyvist-otrymaty-zadovolennya-vid-peremogy-rekomendacziyi-dlya-zhurnalistiv-vid-psyhologyni-olgy-kuharuk/?fbclid=IwAR0EoVOvpCYP6nKlkWVVw5q-YTp5dpbNMwwIBsWUSdd-3i_IGav78ktLXJQ

31. Правила інтерв'ю на чутливі теми. Поради Маргарити Тулуп. Веб-сайт. *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/production/article/212182/2023-06-07-pravyla-intervyu-na-chutlyvi-temy-porady-margaryty-tulup/> (дата звернення 24.06.23).

32. Створити якісний матеріал та не втратити себе: як війна вплинула на роботу

- журналістів із чутливими темами. Веб-сайт. *Медіамейкер*. URL: <https://mediamaker.me/stvoryty-yakisnyj-material-ta-ne-vtratyty-sebe-yak-vijna-vplynula-na-robotu-zhurnalistiv-iz-chutlyvymy-temamy-1251/> (дата звернення 10.07.23).
33. Як журналістам запобігти психічної травми. Веб-сайт. *Global Investigative Journalism Network*. URL: https://gijn.org/2020/03/24/kak-zhurnalistu-izbezhat-psiicheskoy-travmy/?fbclid=IwAR0rWTaqGk4ftEKDRZSx_YGV5LQJN0G5hbnf_Bvdcfe9--SO39yHvJ_TAFA (дата звернення 17.07.23).
34. Як журналістам працювати з людьми, яких травмувала війна: інтерв'ю з експертом. Веб-сайт. *Speka.media*. URL: <https://speka.media/yak-zurnalistam-pracyuvati-z-lyudmi-yakix-travmuvala-viina-intervyu-z-ekspertom-vmynzv> (дата звернення 13.07.23).
35. Як правильно висвітлювати війну. Веб-сайт. *Центр демократії та верховенства права*. URL: <https://cedem.org.ua/consultations/yak-pravylno-vysvitlyuvaty-vijnu/>
36. Як правильно висвітлювати інформацію про постраждалих від війни. Веб-сайт. *Центр демократії та верховенства права*. URL: <https://cedem.org.ua/consultations/informatsiya-pro-postrazhdalyh/> (дата звернення 05.08.2023).
37. Що потрібно знати журналісту, який їде в зону бойових дій. *Вища школа media*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-hgdag7zidq&t=214s> (дата звернення 04.08.23).
38. Ashley Norman. The ethics and Morality of War Photography. *Medium*. URL: <https://anorman67.medium.com/the-ethics-and-morality-of-war-photography-bad74230696>

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

*Олег Леонтійович Чубук
Наталія Олександрівна Федчун*

ЖУРНАЛІСТИКА В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для підготовки до практичних занять та/або самостійної роботи
здобувачів другого (магістерського) рівня
вищої освіти галузі знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація»,
спеціальності С7 «Журналістика»

Електронне видання

В авторській редакції